

CO LZE ŘÍCI O AUTOROVI JAKUBOVA LISTU

PETR MAREČEK

The Letter of James, which provides clear instructions for a successful life, undoubtedly belongs among the most important books of the New Testament. This New Testament book, which has for the most part been overlooked in the history of the Church, has become in recent decades the focus of researchers who have been trying to rehabilitate it. At present, including the latest literature, it can be observed that among these exegetes the question of the authorship of this letter is still very much disputed. Our study aims to discuss this issue, to become acquainted with the positions of various exegetes and to present arguments for the most likely identity of the author of the Letter of James. The study is divided into three main parts. The first part surveys those bearers of the name James who are mentioned in the New Testament. The other two parts discuss the two basic positions regarding the authorship of the Letter of James that are advocated among the scholars. The second part deals with the opinion that the author of the Letter of James is a known James from an early period of the church – James, the Lord's brother. While the third part deals with the view that the author is an unknown Hellenistic Jewish Christian. After comparing the arguments the study suggests that the Letter of James can be considered a pseudo-epigraphic writing, the author of which is an educated Hellenistic Jewish Christian, who had had an extensive Greek education.

Key words: The Letter of James; Catholic Epistles; authorship of James.

List Jakubův, který byl v dějinách církve všeobecně přehlížen, náleží nepochybně mezi nejvýznamnější knihy Nového zákona. Tento list, který je jednou z nejobtížněji chápaných biblických knih, je z mnoha hledisek unikátním spisem v rámci Nového zákona. Nenalezneme v něm sice výslovné úvahy o utrpení, smrti a vzkříšení Ježíše Krista, tj. výpovědi o zvěsti spásy, avšak z hlediska projednávání sociálně etické nauky jej můžeme považovat za velmi významné a naprosto aktuální dílo. List Jakubův, který se řadí do souboru sedmi listů (Jak, 1–2 Petr, 1–3 Jan a Jud)¹ označovaného od doby Eusebia jako „katolické listy“ (HE² 2,23,24–25; 6,14,1), je novozákonní knihou, která jako jedna z posledních si vydobyla nespornou pozici v kánonu Nového zákona. Pokud jde o znalost Jakubova listu a jeho kanonické hodnocení na Východě, první jisté stopy poskytuje teprve křesťanský filolog a teolog Origenes z Alexandrie (* asi 185, † asi 253), který Jakubův list výslovně cituje a který ho počítá k „Písmu“ (viz níže). Na Východě zařazení Jakubova listu do kánonu v Egyptě dosvědčuje 39. velikonoční list alexandrijského patriarchy Atanáše z roku 367³ a jeho přijetí do kánonu v Sýrii dokumentuje syrský překlad Pešita z počát-

¹ Zkratky biblických knih jsou podle *Nový zákon*. Text užívaný v českých liturgických knihách přeložený z řečtiny se stálým zřetelem k Nové Vulgátě, Kostelní Vydří 1998, s. 7–9.

² HE = EUSEBIO DI CESAREA: *Storia ecclesiastica, e i martiri della Palestina*, testo greco con traduzione e note di Giuseppe del Ton. Roma – Parigi – Tournai – New York 1964.

³ Viz dále GALLAGHER, E. L. – MEADE, J. D.: *The Biblical Canon Lists from Early Christianity. Text and Analysis*. Oxford 2017, s. 118–129.

ku 5. století.⁴ Na Západě dvě provinční synody v Hippo Regius (393)⁵ a Kartágu (397)⁶ přispěly k tomu, že Jakubův list byl zařazen do kánonu.⁷ Třebaže se v 2. polovině 4. století Jakubův list bezpečně začlenil do Nového zákona, Jeroným (* asi 347, † 420), jeden z nejvýznamnějších církevních Otců a učitelů církve, který jej zahrnul do svého latinského překladu – *Vulgáty*, a který ho často citoval ve svých spisech,⁸ neopomenul 200 let trvající pochybnost ohledně autentičnosti jeho autorství. V roce 392/393⁹ Jeroným sděluje: „Jakub, nazývaný bratr Páně ... napsal jeden list, který patří mezi sedm katolických listů. Říká se, že byl zveřejněn jiným člověkem pod jeho jménem, i když během času pomalu si získal vážnost (*De viris illustribus* 2; PL¹⁰ 23,609).¹¹ V období reformace se nejen objevují pochybnosti ohledně autentičnosti autorství Jakubova listu (Erasmus Rotterdamský [* 1466, † 1536], kardinál Kajetán [* 1469, † 1534]), které vznikly již v období patristiky, avšak rovněž začíná ostrá kritika ohledně obsahu tohoto listu. Teologická kritika Jakubova listu ze strany Martina Luthera (* 1483, † 1546), který ho považoval za „vpravdě slaměnou epistolu, jež v sobě nemá žádný evangelní ráz“,¹² byla mnohými protestanty zcela přijata, avšak byli i tací, kteří ji zmírnili nebo ji dokonce odmítli – např. Philipp Melanchthon (* 1497, † 1560), Jan Kalvín (* 1509, † 1564) a Ulrich Zwingli (* 1484, † 1531).¹³ V 19. století námitka proti Jakubovu listu z dogmatických důvodů (Martin Luther: neslučitelnost s pavlovským evangeliem)¹⁴ byla vystřídána pochybností ohledně historické autentičnosti (list je považován za nepravý především z jazykových důvodů: dovednou řečtinu nelze přisoudit Jakobovi, bratru Páně) a zařazením jeho vzniku na konec prvního nebo na začátek druhého století.¹⁵ Od počátku 20. století vědecké studie a komentáře upínají pozornost k historii forem a redakce a znovu se otvírá diskuse ohledně historického a literárního původu Jakubova listu.¹⁶ V posledních desetiletích se novozákonní badatelé snaží obraz Jakubova listu vylepšit a jeho pozici rehabilitovat.¹⁷ Závěr

⁴ ALAND, B. – JUCKEL, A.: *Das Neue Testament in syrischer Überlieferung, I, Die Großen Katholischen Briefe*. Berlin 1986, s. 27–32; SIKER, J. S.: *The Canonical Status of the Catholic Epistles in the Syriac New Testament*. The Journal of Theological Studies 38, 1987, s. 311–329.

⁵ FILIPPI, A. – LORA, E. (eds.): *Enchiridion biblicum, documenti della chiesa sulla Sacra Scrittura. Edizione bilingue*. Bologna 1994, s. 20–23.

⁶ SOUTER, A.: *The Text and Canon of the New Testament*. New York 1913, s. 220–221.

⁷ Srov. CHAINE, J.: *L'Épître de saint Jacques*. Paris 1927, s. XXIV; FRANKEMÖLLE, H.: *Der Brief des Jakobus*, I. Gütersloh 1994, s. 99.

⁸ Např. Jak 2,10 v *Commentarius in Ecclesiasten* 9 (PL 23,1090); Jak 3,5 v *Commentaria in Isaiam* 18,66 (PL 24,689); Jak 1,16–17 v *Adversus Jovinianus* 1,39 (PL 23,266).

⁹ BOOTH, A. D.: *The Chronology of Jerome's Early Years*. Phoenix 35, 1981, s. 237–259, zde s. 241.

¹⁰ PL = MIGNE, J.-P. (ed.): *Patrologiae cursus completus, series Latina*, 221 sv. Paris 1841–1855.

¹¹ Skutečnost, že Jakubův list byl znám v římské církvi jako vážený spis již před rokem 392/393, dosvědčují jeho citace u Pelagia (* 360, † 418). Srov. YATES, J.: *The Canonical Significance of the Citations of James in Pelagius*. *Ephemerides theologicae Lovanienses* 78, 2002, s. 482–489.

¹² Srov. LUTHER, M.: *Vorrede auff das neue Testament (1546)*. In: D. Martin Luthers Werke. Kritische Gesamtausgabe. Die Deutsche Bibel (WA DB), Bd. 6. Weimar 1931, s. 10.

¹³ WIKENHAUSER, A. – SCHMID, J.: *Einleitung in das Neue Testament*. Freiburg 1973, s. 567–568.

¹⁴ Srov. LUTHER, M.: *Vorrede auff die Episteln Sanct Jacobi vnnud Judas (1522)*. In: D. Martin Luthers Werke. Kritische Gesamtausgabe. Die Deutsche Bibel (WA DB), Bd. 7. Weimar 1931, s. 384–385.

¹⁵ DE WETTE, W. M. L.: *Lehrbuch der historisch-kritischen Einleitung in die kanonischen Bücher des Neuen Testaments*. Berlin 1834, s. 266; HOLTZMANN, H. J.: *Lehrbuch der historisch-kritischen Einleitung in das Neue Testament*. Freiburg 1892, s. 335–336. JÜLICHER, A.: *Einleitung in das Neue Testament*. Tübingen 1906, s. 192–193 uvádí možný vznik listu mezi 125–150 po Kr. Podrobný výčet autorů z 19. století poskytuje JOHNSON, L. T.: *The Letter of James. A New Translation with Introduction and Commentary*. New York 1995, s. 146–152.

¹⁶ DIBELIUS, M.: *Der Brief des Jakobus*. Göttingen 1921 (poslední: 6. vyd. v roce 1984).

¹⁷ Srov. VON GEMÜNDEN, P. – KONRADT, M. – THEIBEN, G. (eds.): *Der Jakobusbrief. Beiträge zur Rehabilitation der „strohernen Epistel“*. Münster 2003.

20. století a začátek 21. století je ve znamení aplikací nových metod na Jakobův list, které upřednostňují strukturální, lingvistickou a rétorickou analýzu textu.¹⁸ Mezi badateli jednou stále velmi diskutovanou otázkou je autorství Jakobova listu. V současné době včetně nejnovější literatury lze pozorovat, že se objevují jak důrazní obhájci autorství tohoto spisu Jakobem, bratrem Páně, tak rozhodní odpůrci tohoto pohledu. Naše studie si klade za cíl projednat problematiku autorství Jakobova listu, seznámit s pozicemi rozličných exegetů a předložit argumenty pro nejpravděpodobnější identitu autora tohoto listu. Studie se člení na tři hlavní části. V první části budou představeni nositelé jména Jakob, kteří jsou zmíněni v Novém zákoně. Další dvě části proberou základní dvě pozice ohledně autorství Jakobova listu, které jsou mezi badateli zastávány. Druhá část projedná přesvědčení, že autorem Jakobova listu je známý Jakob z raného období církve, zatímco třetí část se bude zabývat názorem, že autorem Jakobova listu je neznámý helénistický židokřesťan. V závěru studie bude na základě porovnání argumentů pro obě dvě mínění upřednostněno to, které se jeví jako přesvědčivější.

1. Jakobové v Novém zákoně

Jméno Ἰάκωβος „Jakub“, který se vyskytuje celkem 42krát v NZ, je počítanou formou nesklonného hebrejského jména יַעֲקֹב („Jákov“, které se objevuje 27krát v Novém zákoně k označení syna Izáka (srov. např. Mt 8,11) a otce Josefa (Mt 1,16) a které zahrnuje význam „zachycující patu“ (viz Gn 25,26).¹⁹ V Novém zákoně nalezneme pět mužů, kteří jsou nositeli jména Ἰάκωβος „Jakub“.

Prvním jmenovaným Jakobem v Novém zákoně je Jakob syn Zebedeův, který byl rybářem na Genezaretském jezeře. Tento Jakob, který byl se svým bratrem Janem Ježíšem povolán, aby se stal jeho učedníkem (Mk 1,19–20; srov. Mt 4,21–22; viz též Mk 1,29 a Lk 5,10), je často nazýván přízviskem „Větší/Starší“ k odlišení od Jakuba „Menšího/Mladšího“ v Mk 15,40. Jakob Zebedeův náležel do skupiny dvanácti učedníků (Mk 3,17; srov. Mt 10,2; Lk 6,14; Sk 1,13). Podle Mk 3,17 Ježíš dal Jakobovi a jeho bratru Janovi jméno Βοανηργής „Boanerges“, což je interpretováno vyjádřením υἱοὶ βροντῆς „synové hromu“. Možná toto označení obdrželi v souvislosti se vznětlivostí jejich povahy (srov. Lk 9,54).²⁰ Z evangelní tradice je patrné, že Petr, Jakob a Jan zastávali zvláštní roli jako očití svědkové významných událostí: vzkříšení Jairovy dcery (Mk 5,37; srov. Lk 8,51); Ježíšovo proměnění (Mk 9,2; srov. Mt 17,1; Lk 9,28), Ježíšova modlitba v Getsemanech (Mk 14,33; srov. Mt 26,37). V Mk 13,3 se dotazují Petr, Jakob, Jan a Ondřej na okamžik a znamení toho, že nastávají události konce času. Oba Zebedeovi synové vystupují zejména do popředí ve dvou scénách: v Lk 9,54, kdy Ježíš na své cestě do Jeruzaléma není přijat v jedné samařské vesnici a kdy Jakob a Jan chtějí svolat z nebe oheň na její obyvatele; a v Mk 10,35–45, kdy po třetí Ježíšově předpovědi utrpení žádají od něj místa po jeho pravici a jeho levičce v jeho slávě. V Sk 12,2 je s velkou stručností zmíněna mučednická smrt Jakuba, kdy král Herodes Agrippa I. (* 10 př. Kr., † 44 po Kr.), vnuk Heroda Velikého, ho nechal popravit (asi v roce 44 po Kr.). Herodes Agrippa I. měl právo vynést rozsudek smrti a odsoudil Jakuba podle římské

¹⁸ Krátký přehled historie bádání Jakobova listu od konce 20. století nabízí ASSAËL, J. – CUVILLIER, É.: *L'Épître de Jacques*. Genève 2013, s. 135–142.

¹⁹ Srov. HELLER, J.: *Výkladový slovník biblických jmen*. Praha 2003, s. 233 a 512.

²⁰ Srov. BALZ, H.: Βοανηργής. In: Balz, H. – Schneider, G. (eds.): *Exegetisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, I. Stuttgart – Berlin – Köln – Mainz 1980, sl. 535.

zvyklosti k popravě mečem.²¹ Jedná se očividně o popravu nedbající zákonů bez procesního řízení.²² Důvod Herodova počínání není uveden.²³

Druhým nositelem jména Jakub v Novém zákoně je Jakub, syn Alfeův, který byl rovněž jedním z dvanácti Ježíšových učedníků (Mk 3,18; srov. Mt 10,3; Lk 6,15; Sk 1,13). Není totožný ani s „Jakubem Mladším“ (Mk 15,40; 16,1)²⁴ a ani s „Jakubem, bratrem Páně“ (Mk 6,3; srov. Mt 13,55; dále pak Sk 12,17; 15,13; 21,18; 1 K 15,7; Gal 1,19; 2,9.12). Podle části textové tradice (D Θ J¹³ 565 it – svědky tzv. západního typu textu),²⁵ není celníkem, kterého Ježíš volá k následování, Lévi, syn Alfeův, nýbrž Jakub, syn Alfeův. Jedná se však o dodatečnou korekturu, která nastala pod vlivem textu Mk 3,18.²⁶

Třetí postavou v Novém zákoně, která má jméno Jakub, je Jakub, (syn)²⁷ Marie, který je označen jako μικρός „Mladší“ (ČLP; KMS), „Menší“ (Bible 21; BKR)²⁸ a kterého uvádí evangelista Marek v Mk 15,40 (srov. Mt 27,56; Lk 24,10) a 16,1.²⁹

Čtvrtým vlastníkem jména Jakub je otec apoštola Judy, který je zmíněn v Novém zákoně pouze dvakrát, a to v souvislosti s výčtem seznamu sboru dvanácti Ježíšových učedníků (Lk 6,16; Sk 1,13).

Poslední postavou v Novém zákoně, která nese jméno Jakub, je jeden z Ježíšových „bratří“, jejichž jména uvádí Matousovo a Markovo evangelium (Mk 6,3: Jakub, Joses,³⁰ Juda, Šimon; Mt 13,55: Jakub, Josef, Šimon, Juda). Zmínky o Ježíšových „bratřích“ nalezneme též ve čtvrtém evangeliu (Jan 2,12; 7,3–5.10) a u apoštola Pavla (1 Kor 9,5).³¹ Tento Jakub, „bratr Páně“ (Gal 1,19), zastával význačné postavení v prvotní církvi v Jeruzalémě (Sk 12,17; 15,13; 21,18; 1 Kor 15,7; Gal 1,19; 2,9.12).

²¹ BLINZLER, J.: *Rechtsgeschichtliches zur Hinrichtung des Zebedäiden Jakobus (Apg xii,2)*. Novum Testamentum 5, 1962, s. 191–206 se domnívá, že Jakub Zebedeův s největší pravděpodobností nebyl vyslýchán a odsouzen samotným králem Agripou I., nýbrž jeruzalémskou veleradou, ovšem s plným souhlasem a možná pod určitým aktivním spolupůsobením krále.

²² STRACK, H. L. – BILLERBECK, P.: *Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrash*, II. München 1924, s. 706; HAENCHEN, E.: *Die Apostelgeschichte*. Göttingen 1977, s. 367.

²³ Zprávu s legendárním charakterem uvádí Klement Alexandrijský v *Hypotyposesis* VII (ztracený komentář Písma o osmi knihách), jak ji zaznamenal Eusebius ve svých Církevních dějinách (HE 2,9,2–3).

²⁴ Jeho otec se v Jan 19,25 jmenuje Kleofáš, nikoli Alfeus.

²⁵ NESTLE – ALAND, *Novum Testamentum Graece*. Aland, B. et al. (eds.), Stuttgart 2012, s. 108.

²⁶ METZGER, B. M.: *A Textual Commentary on the Greek New Testament*. Stuttgart 2000, s. 66.

²⁷ Není jisté, zda vyjádření Μαρία ή Ιακώβου τοῦ μικροῦ καὶ Ἰωσήφ τοῦ μητρός v Mk 15,40 zmiňuje jednu nebo dvě ženy. Pokud je míněna jedna žena, pak by Marie byla matkou Jakuba „menšího/mladšího“ a jeho bratra Joseta. Zdá se, že paralelní místo v Mt 27,56 (Μαρία ή τοῦ Ἰακώβου καὶ Ἰωσήφ μητρός) zmiňuje pouze jednu ženu (srov. Mt 27,61) a představuje tak Marii jako matku Joseta. NIEDERWIMMER, K.: *Ἰακώβος*. In: Balz, H. – Schneider, G. (eds.): *Exegetisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, II. Stuttgart – Berlin – Köln – Mainz 1981, sl. 411–415, zde sl. 415.

²⁸ Přízvisko, které se může vztahovat k jeho malé postavě nebo k mladšímu věku. MICHEL, O.: *μικρός κτλ.* In: Kittel, G. – Friedrich, G. (eds.): *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, 4. Stuttgart – Berlin – Köln 1942, s. 650–661, zde s. 652–653.

²⁹ BLINZLER, J.: *Die Brüder und Schwestern Jesu*. Stuttgart 1967, s. 145 uvádí, že Jakub a Joses (Mk 15,47) byli synové Marie; ona nebo její manžel byli příbuzní s Ježíšovou rodinou, avšak druh tohoto příbuzenství není možné již zjistit. Něco by mohlo nasvědčovat, že otec Jakuba a Josese mohl snad být Mariiným bratrem.

³⁰ Jméno Ἰωσήφ „Joses“ je sklonná forma hebrejského jména Josef. Srov. BLASS, F. – DEBRUNNER, A. – REHKOPF, F.: *Grammatik des neutestamentlichen Griechisch*. Göttingen 1990, § 53,2.

³¹ Ve východní církvi je rozšířený názor, že Ježíšovi „bratři“ jsou Josefovy děti z jeho dřívějšího manželství. Tento výklad se opírá o svědectví *Protoevangelia Jakubova* (8,3; 9,1–2; 17,1–2; 18,1), které je z 2. poloviny 2. století. V katolické církvi převládá mínění, že Ježíšovi „bratři“ (a „sestry“) jsou jeho vzdálenější příbuzní: „bratřanci“ (a „sestřenice“). Tento pohled zastával již ve 4. století Jeroným, který vystoupil proti názoru římského laika Helvidia, jenž pokládal tyto „bratry“ (a „sestry“) za Ježíšovy vlastní sourozence. (*Adversus Helvidium* 13–14 [PL 23,195–197]). Srov. OBERLINNER, L.: *Brüder und Schwestern Jesu*. In: Kasper, W. et al. (eds.): *Lexikon für Theologie und Kirche*, 2. Freiburg – Basel – Wien 2006, sl. 713–714.

2. Autor listu – známý Jakub z raného období církve

Na základě sebestředstvení autora Jakubova listu jako „služebníka Boha a Pána Ježíše Krista“ (Jk 1,1) a rázného způsobu, se kterým píše, je možné se domnívat, že se list chce představit jako spis proslulé osoby.

Pokud jde o Jakuba Zebedeova, pouze ojedinele byl považován za autora tohoto listu.³² O tomto Jakobovi víme, že byl popraven Herodem Agrippou I. kolem roku 44 po Kr. (srov. Sk 12,2). Z tohoto důvodu je ho třeba vyloučit z možnosti být autorem listu, neboť list Jakobův zřetelně předpokládá pozdější situaci uvnitř dějin prvotní církve. Kromě toho si lze všimnout, že autor při uvedení svého jména používá všeobecný titul „služebník Boží a Ježíše Krista“ (Jak 1,1) a nenárokují si titul apoštola.

Jakub Alfeův, o kterém se z Nového zákona dovídáme pouze jeho jméno v seznamu apoštolů, byl v západní církvi³³ (ne ve východní)³⁴ ztotožněn s Jakubem, bratrem Páně (ještě dnes se slaví jejich společný svátek 3. května).³⁵ Proti tomuto názoru nicméně stojí skutečnost, že Ježíšovi příbuzní během jeho pozemského působení vůči němu zaujímali odstup (srov. Mk 3,21–22.31–35; Jan 7,5).³⁶ Kromě toho v Novém zákoně jsou Ježíšovi příbuzní vždy odlišeni od skupiny Dvanácti (Sk 1,13–14; 1 Kor 9,5; 15,5–8).³⁷ Nakonec pak lze uvést, že Jakub Alfeův se ve všech novozákonních seznamech apoštolů objevuje s patronymickým dodatkem, což stojí též proti identifikaci s Jakubem, bratrem Páně. V dnešní době většina biblistů oprávněně rozlišuje Jakuba Alfeova a Jakuba, bratra Páně, jako dvě osoby.³⁸

Co se týče dalších dvou Jakobů – otce apoštola Judy (Lk 6,16; Sk 1,13), a syna Marie (Mk 15,40; Mt 27,56; srov. Mk 16,1; Lk 24,10), není nám známo nic bližšího o nich. Tento list nebyl nikdy s nimi spojen. Jakub „Mladší“, syn Marie, je však někdy ztotožňován s Jakubem, bratrem Páně,³⁹ nebo s Jakubem, synem Alfeovým.⁴⁰

³² Isidor ze Sevilly (PL 83,151 a 85,540); Pseudo-Epiphanius (srov. SCHERMANN, T. (ed.): *Prophetarum vitae fabulosae. Indices apostolorum discipulorumque domini*. Leipzig 1907, s. 109); Dante Aligieri, *Paradiso*, 25; subscriptio ve starolatinském předkladu – Codex Corbeiensis: „explicit epistola Jacobi filii Zaebedei“. Srov. dále ZAHN, T.: *Einführung in das Neue Testament*, I. Leipzig 1906, s. 75–76; ROPES, J. H.: *A Critical and Exegetical Commentary on the Epistle of St. James*. Edinburgh 1991 (= 1916), s. 45; ALLISON, jr. D. C.: *A critical and exegetical commentary on the Epistle of James*. New York, NY 2013, s. 114, pozn. 6; METZNER, R.: *Der Brief des Jakobus*. Leipzig 2017, s. 3, pozn. 21. Z novodobých autorů považuje Jakuba Zebedeova za autora Jakubova listu např. MEINERTZ, M.: *Der Jakobusbrief und sein Verfasser in Schrift und Überlieferung*. Freiburg 1905, s. 286–287.

³³ Takto již Jeroným (*Adversus Helvidium* 12–13; PL 23,195–196).

³⁴ Církev řecká slaví svátek Jakuba Alfeova dne 9. října, zatímco svátek Jakuba, bratra Páně, dne 23. rovněž v témže měsíci. Viz (<https://oca.org/saints/lives/2017/10/09/102916-apostle-james-the-son-of-alphaeus> citováno 12. 1. 2017; <https://oca.org/saints/lives/2017/10/23/103039-apostle-james-the-brother-of-the-lord> citováno 12. 11. 2017).

³⁵ Viz TARZIA A. (ed.): *Svatí na každý den: historie, spiritualita, umění: duben – květen – červen*. Kostelní Vydří 2010, s. 164–165. Totožnost obou Jakobů z novějších autorů dokazují zejména SUŠIL, F.: *List sv. Jakoba apoštola*. In: *Písmo svaté Nového Zákona*. Praha 1872, s. 134; BELSER, J. E.: *Die Epistel des heiligen Jakobus*, Freiburg im Breisgau 1909, s. 1–8; CHAINE, J.: *L'Épître de saint Jacques*. Paris 1927, s. XXX–XXXI.

³⁶ Viz dále PERAL, L. Á. M.: *A la búsqueda de identidades: Santiago el Zebedeo, Santiago el de Alfeo, Santiago de Nazaret*. Estudios bíblicos 67, 2009, s. 111–160.

³⁷ Rovněž text Gal 1,19 neuvádí protiklad, jelikož vyjádření *ei mē* nemusí být pouze chápáno inkluzivně („kromě“), avšak může mít rovněž odporovací význam „nýbrž jen“ (srov. Mt 12,4; Lk 24,26; Řím 14,14; Sk 9,4). Srov. např. TICHÝ, L.: *List Galatským*. Praha 2016, s. 32–33.

³⁸ CALVIN, J.: *Commentaries on the Catholic Epistles*, překlad J. Owen. Edinburgh 1855, s. 277 tvrdí, že Jakub Alfeův může být autorem Jakobova listu.

³⁹ MUßNER, F.: *Der Jakobusbrief*. Basel – Freiburg – Wien 1987, s. 9.

⁴⁰ PRENTICE, W. K.: *James the Brother of the Lord*. In: Coleman-Norton, P. R. (ed.): *Studies in Roman Economic and Social History*. Princeton, NJ 1951, s. 144–151 ztotožňuje Jakuba, bratra Páně, nejen s Jakubem Alfeovým, avšak rovněž s Jakubem „Menším“.

Z novozákonních nositelů tohoto jména tudíž přichází s vážností v úvahu jako autor Jakubova listu pouze Jakub, bratr Páně. Tento pohled podporuje okolnost, že autor při uvedení svého jména sice používá všeobecný titul „služebník Boží a Ježíše Krista“ (Jak 1,1), avšak nenárokují si titul apoštola, kterého se mohli domáhat např. oba dva nositelé tohoto jména ve sboru dvanácti Ježíšových učedníků.

Jakub, bratr Páně, byl s největší pravděpodobností jedním ze čtyř Ježíšových „bratří“, kteří jsou uvedeni v Mk 6,3 (srov. Mt 13,55) a kteří byli Ježíšovými blízkými příbuznými. Skutečnost, že Jakub je v Mk 6,3 (srov. Mt 13,55) jmenován jako první, může pravděpodobně naznačovat, že byl nejstarším z nich⁴¹ a že tak zastával vůdčí postavení mezi nimi.⁴² Podle Mk 3,21–22.31–35 se stavěl s nechápavostí vůči Ježíšovu veřejnému pozemskému působení a podle Jan 7,3–10 dokonce zaujímal postoj nevěry v jeho mesiášství. Ke křesťanskému společenství se připojil teprve po smrti a vzkříšení Ježíše Krista. Jako jeden z „jeho bratří“ snad náležel podle Sk 1,14 již ke křesťanské komunitě před událostí letnic. Apoštol Pavel uvádí Jakuba v seznamu svědků zjevení vzkříšeného Ježíše Krista v 1 Kor 15,7. O zjevení vzkříšeného Krista Jakobovi se však nezmiňují ani evangelia a ani Skutky apoštolů. Teprve apokryfní spis *Evangelium Hebrejců*, který vznikl v první polovině druhého století v Egyptě, zaznamenává tuto událost.⁴³ Často se předpokládá, že toto zjevení vzkříšeného Krista bylo spojeno s jeho obrácením.⁴⁴

Uvnitř prvotní církve neustále rostl vliv bratra Páně. Již apoštol Pavel se s ním setkal při své první návštěvě Jeruzaléma (srov. Gal 1,19). Pronásledování prvotní církve za Heroda Agrippy I., kdy byl popraven Jakub Zebedeův, a útěk apoštola Petra z Jeruzaléma (srov. Sk 12,1–17) vedly v letech 43–48 po Kr. k výrazným změnám ve struktuře vedení prvotní církve. Zdá se, že Jakub zastával jako významný křesťan přední postavení v církevní obci v Jeruzalémě (Sk 12,17). Z důvodu rozlišení od obou apoštolů, kteří měli jméno Jakub, a na základě úzkého příbuzenského vztahu s Ježíšem obdržel přízvisko „bratr Páně“, což se stalo v brzké době čestným jeho titulem. Přízvisko „bratr Páně“ je použito v Novém zákoně pro Jakuba pouze v Gal 1,19. V době apoštolského sněmu v Jeruzalémě kolem r. 49 zastávala trojice „Jakub, Petr a Jan – uznávané sloupy“ (Gal 2,9) vedoucí postavení v jeruzalémské církevní obci. Zda v této době měl Jakub již vůdčí postavení, jak může naznačovat text v Sk 15,13–22, nelze s jistotou stanovit. Zdá se, že po Petrově odchodu z Jeruzaléma do Antiochie (Gal 2,11–14) převzal vedení v obci.⁴⁵ Jeho vliv se neomezoval pouze na Jeruzalém, ale dosahoval až do Antiochie, jak dokládá Gal 2,12–13. Možná, že rovněž v omezené míře podnikl misijní cesty mimo území Palestiny (srov. 1 Kor 9,5). Když Pavel přišel do Jeruzaléma (asi v roce 58 po Kr.) se sbírkou od pohanokřesťanských obcí ve prospěch tamějších chudých křesťanů, setkává se již jen s Jakubem (Sk 21,18).

Podle Klementa Alexandrijského (* 140/150 po Kr., † před 215/216), jak zaznamenal Eusebius (*HE* 2,1,2), byl Jakub prvním jeruzalémským biskupem (srov. též *HE* 3,5,2; 4,5,3; 7,19).⁴⁶

⁴¹ FRANKEMÖLLE, H.: *Der Brief des Jakobus*, I. Gütersloh 1994, s. 47.

⁴² DUPOND, J.: *Les Actes des Apôtres*. Paris 1964, s. 118 v poznámce k Sk 12,17 uvádí: „Sa qualité de chef de la famille du Seigneur a fait de lui le chef naturel du groupe „hébreu“ des chrétiens de Jérusalem.“

⁴³ DUS, J. A. – POKORNÝ, P. (eds.): *Novozákonní apokryfy I. Neznámá evangelia*. Praha 2001, s. 191: „Pán však, když předal knězovu služebníkovi lněné plátno, šel k Jakobovi a zjevil se mu (Jakub totiž přísahal, že nebude jíst chléb o té hodiny, kdy pil z kalicha Páně, dokud ho neuvidí, jak vstává z mrtvých). A opět o něco dále: ‘Přineste,’ praví Pán, ‘stůl a chléb.’ A ihned se dodává: Vzal chléb a poželhal a rozlámal a podal Jakobovi Spravedlivému a řekl mu: ‘Můj bratře, jez svůj chléb, neboť Syn člověka vstal z mrtvých.’“

⁴⁴ Srov. např. CONZELMANN, H.: *Geschichte des Urchristentums*. Göttingen 1989, s. 28 a 137.

⁴⁵ Skutečnost, že právě příbuzný Ježíše se stal představeným prvotní církevní obce v Jeruzalémě, lze považovat za známku pevného vztahu ve spojitosti s dějinným Ježíšem. Tento pohled může potvrzovat fakt, že po smrti Jakuba byl představeným jeruzalémské obce znovu Ježíšův příbuzný: Kleofášův syn Symeon (srov. Eusebius, *HE* 3,11,1–2).

⁴⁶ Srov. seznamy biskupů u Eusebia (*HE* 4,5,3; 5,12,2).

Další dochovaná tradice o jeho osobě je zčásti protikladná a vyznačuje se prvky legendárního charakteru. Podle Josepha Flavia (* 37/38 po Kr., † po 100) byl v roce 62 po Kr. Jakub společně s dalšími neznámými židokřesťany odsouzen za velebně Anana II. z porušování Zákona k smrti ukamenování (srov. *Ant.* 20,200). Další dvě svědectví o jeho smrti ještě uvádí Eusebius z Cesaře (* před 264/265, † před 339/340). Podle *Hypotyposeis* Klementa Alexandrijského byl Jakub svržen z chrámové věže a byl ubit klackem (*HE* 2,23,3). Podle díla *Hypomnēmata* „Paměti“ od Hegesippa († kolem r. 180) měl Jakub, jenž měl přízvisko „Spravedlivý a Oblias“ (*HE* 2,23,7),⁴⁷ být velmi přísným asketou,⁴⁸ který měl právo vstoupit do velesvatyně. Nosil lněný oděv na znamení kněžské důstojnosti a v chrámu často spočíval na kolenou a prosil Boha o odpuštění pro lid. Jelikož neposkytl vyhovující odpovědi na otázky svých protivníků, byl svržen z cimbuří jeruzalémského chrámu. Jelikož mu pád z cimbuří nezpůsobil smrt, byl kamenován a ubit k smrti dřevem. Jeho náhrobek je v blízkosti chrámu (srov. *HE* 2,23,6–18).⁴⁹ Do jaké míry Hegesippova zpráva odráží historickou událost, nelze zcela jasně rozpoznat. Nesmí se ještě opomenout, že popis násilné smrti Jakuba ukamenováním poskytuje též Druhé zjevení Jakubovo (NHC⁵⁰ V/4) z konce 2. stol. po Kr., které však obsahuje porušený text.⁵¹ Za spolehlivý údaj můžeme považovat odkaz na násilnou smrt Jakuba, bratra Páně, v Jeruzalémě, o které se zmiňují jak Josephus Flavius a Hegesippos, tak Klement Alexandrijský a Druhé zjevení Jakubovo (NHC V/4).⁵² Rovněž lze pokládat za historicky věrohodné, že Jakub společně s apoštoly převzal vedení prvotní církve v Jeruzalémě. Tímto Jakubův úřad není chápán jako monarchistický episkopát, ale je na Jakuba pohlíženo jako na způsob *primus inter pares*. Také můžeme počítat s tím, že Jakub měl přízvisko „Spravedlivý“, jak dosvědčují Hegesippos, Klement Alexandrijský a Tomášovo apokryfní evangelium z 2. století (logion 12). Toto přízvisko má původ v židokřesťanském prostředí.⁵³

Za legendární a tendenční je možné považovat roli Jakuba v apokryfně-gnostické literatuře. Evangelium Hebrejců zřetelně prozrazuje tendenci zvláštním způsobem vyzdvihnout postavení Jakuba tím, že je představen jako první svědek Ježíšova vzkříšení (viz naproti tomu 1 Kor 15,7). Podobnou snahu ohledně zdůraznění významu Jakuba vyjevuje Tomášovo apokryfní evangelium (logion 12), které sděluje, že až Ježíš odejde, učedníci mají jít k Jakubovi Spravedlivému, „kvůli němuž vzniklo nebe i země“.⁵⁴ Jakubův význam a jeho autoritu zdůrazňují ještě další apokryfní spisy z 2. století pocházející z Nag Hammádí, které se představují jako zjevení daná skrze Jakuba: Tajná kniha Jakubova (NHC I/2),⁵⁵ První zjevení Jakubovo (NHC V/3) a Druhé zjevení Jakubovo (NHC V/4), které již bylo výše zmíněno.⁵⁶ Nakonec se pak s Jakubem pojí apokryfní evangelium dětství „Protoevangelium Jakubovo“, jehož nejstarší části mohou pocházet rovněž z 2. století.⁵⁷ Všechny tyto apokryfní spisy nepochybně sehrály důležitou roli při konečném zařa-

⁴⁷ Hegesippos sám interpretuje tajuplné jméno „Oblias“ pomocí vyjádření *περιοχη του λαου* „ochranná tvrz lidu“ (Eusebius, *HE* 2,23,7).

⁴⁸ „Vino ani opojné nápoje nepil, rovněž nejedl maso ze živočichů; nůžky se nedotkly nikdy jeho hlavy, nemazal se olejem a ani se nekoupal“ (*HE* 2,23,5).

⁴⁹ Pokud jde o Jakubův hrob v údolí Josaphat podle starobylé tradice, viz MILIK, J. T.: *Notes d'épigraphie et de topographie palestiniennes*. Revue biblique 67, 1960, s. 561.

⁵⁰ NHC = kodex z Nag Hammádí (následuje číslo kodexu, lomítko a číslo spisu).

⁵¹ DUS, J. A. (ed.): *Novozákonní apokryfy III. Proroctví a apokalypsy*. Praha 2012, s. 491.

⁵² Viz dále BÖHLIG, A.: *Zum Martyrium des Jakobus*. Novum Testamentum 5, 1962, s. 207–213.

⁵³ Srov. MUßNER, F.: *Der Jakobusbrief*. Basel – Freiburg – Wien 1987, s. 5–6.

⁵⁴ DUS, J. A. – POKORNÝ, P. (eds.): *Novozákonní apokryfy I. Neznámá evangelia*. Praha 2001, s. 97.

⁵⁵ WILLIAMS, F. E.: *The Apocryphon of James (Introduction and Translation)*. In: Robinson, J. M. (ed.): *The Nag Hammadi Library in English*. Leiden – New York – Köln 1996, s. 29–37.

⁵⁶ Viz dále DUS, J. A. (ed.): *Novozákonní apokryfy III. Proroctví a apokalypsy*. Praha 2012, s. 479–492.

⁵⁷ Viz DUS, J. A. – POKORNÝ, P. (eds.): *Novozákonní apokryfy I. Neznámá evangelia*. Praha 2001, s. 253–269.

zení Jakubova listu do kánonu novozákonních knih. Žádný z těchto apokryfních spisů však nevykazuje znalost Jakubova listu.

Se zřetelem na pozici Jakuba je možné ho považovat za židokřesťana žijícího přísně podle Zákona, který však není fanatickým zastáncem ritualismu. Nový zákon ho vykresluje spíše jako muže usilujícího o urovnání a zprostředkování. Jakub společně s Petrem a Janem podávají Pavlovi a Barnabášovi – misionářům mezi pohany – „pravici na důkaz společenství“ (Gal 2,7–9). Podle svědectví Sk 15,13–21 si lze všimnout, že Jakub v zásadě souhlasí s Petrovými závěry, dodává k nim ještě doklad z Písma, a jmenuje čtyři klauzule pro křesťany z pohanství,⁵⁸ aby tak umožnil spoluzítí pohanokřesťanů se židokřesťany v jedné církevní obci.⁵⁹ V Sk 21,18–25 Jakubova rada adresovaná Pavlovi ohledně vzetí na sebe nazirejského slibu má za účel oslabit výtky proti němu. Teprve apokryfní literatura (Evangelium Hebrejců, Tomášovo evangelium, pseudoklementinské spisy⁶⁰ atd.) činí z Jakuba hlavu celé církve a zástupce přísné zákonnosti. Jakub zajisté osobně žil do své smrti podle židovského zákona, avšak nikdy podle novozákonního svědectví nechtěl vnucovat židovský zákon pohanokřesťanům. Takzvané Jakubovy klauzule (Sk 15,20) nejsou míněny jako „břemeno“, nýbrž naopak jako ústupek.

Třebaže Jakub, bratr Páně, byl jedním z nejvlivnějších členů prvotní církve, znalost Jakubova listu a první doklady jeho kanonického hodnocení nalezneme teprve po roce 200 po Kr. Nejstarší nesporné svědectví poskytuje Origenes z Alexandrie, který Jakubův list jmenovitě cituje,⁶¹ počítá ho k „Písmu“ (cituje Jak 2,26 jako „Písmo“; *Selecta in Psalmos* 30,6 [PG⁶² 12,1300])⁶³ a označuje Jakuba jako „apoštola“ (např. *Commentaria in Epistolam B. Pauli ad Romanos* 9,24 [PG 14,1226]; *Selecta in Psalmos* 65,4 [PG 12,1500]). I když sám Origenes zařadil Jakubův list do svého kánonu (*Homiliae in Librum Jesu Nave* 7,1 [PG 12,857]), odkazuje na něj jako na „list, který je v oběhu pod jménem Jakub“ (*Commentariorum in Evangelium Joannis* 19,6 [PG 14,596]), čímž však naznačuje určité pochybnosti ohledně jeho autenticity.⁶⁴ Podle Eusebia z Cesareje náleží Jakubův list mezi ἀντιλεγόμενα „sporné“, které se přesto těší u většiny vážnosti (*HE* 3,25,3). Podle jeho svědectví první z takzvaných katolických listů měl být sepsán Jakubem, jeruzalémským biskupem. K tomu však dodává, že tento list „je považován za nepravý. Aspoň ne mnoho ze starých spisovatelů se o něm zmiňovalo, stejně tak jako o tak zvaném listu Judově, který je také jedním z tak zvaných katolických listů. Přece však víme, že tyto spolu s ostatními listy jsou předčítány ve většině církví.“ (*HE* 2,23,25). Eusebius však sám Jakubův list uznával za pravý a kanonický.⁶⁵ Na Západě dosvědčuje Augustin (* 354, † 430), biskup z Hippa, kanonicitu Jakubova listu (*De doctrina christiana* 2,8;

⁵⁸ Pohanokřesťané se mají varovat „všeho, co je poskvřeno modlářstvím, (dále) smilstva, masa z udušených zvířat a požívání krve“ (Sk 15,20).

⁵⁹ Sotva lze souhlasit s tím, že Jakub při apoštolském koncilu předsedal celému shromáždění, jak se domnívá CULLMANN, O.: *Petrus: Jünger, Apostel, Märtyrer: das historische und das theologische Petrusproblem*, Zürich 1960, s. 55.

⁶⁰ Viz dále např. JOHNSON, L. T.: *The Letter of James. A New Translation with Introduction and Commentary*. New York 1995, s. 103–106.

⁶¹ ALLENBACH, J. et al. (eds.): *Biblia Patristica III. Index des Citations et Allusions Bibliques dans la Littérature Patristique. Origène*. Paris 1980 vyjmenovává 105 možných míst citací a narážek Jakubova listu u Origena. Z toho se jedná o nejméně 38 skutečných citátů, z nichž 17 obsahuje přímý odkaz na Jakubův list. Srov. BEMMERL, C.: *Die frühe Rezeption des Jakobusbriefs und die Geschichte des neutestamentlichen Kanons*. *Annali di storia dell'esegesi* 34/2, 2017, s. 513–535, zde s. 522.

⁶² PG = MIGNE, J.-P. (ed.): *Patrologiae cursus completus, series Graeca*, 161 sv. Paris 1857–1866.

⁶³ Jakubův list jako „Písmo“ je uveden též ve fragmentu z katény *Commentarii in evangelium Joannis* 6,13 [GCS 10,488].

⁶⁴ METZGER, B. M.: *The Canon of the New Testament. Its Origin, Development, and Significance*. Oxford 1987, s. 151.

⁶⁵ Eusebius sám zmiňuje Jak 2,19 a 5,16 ve svém pojednání *De ecclesiastica theologia* (PG 24,965.976) a cituje z tohoto listu výslovně jako z Písma ve svém komentáři k žalmům *Commentaria in Psalmos* (PG 23,1244).

PL 34,41: totus autem canon Scripturarum ... his libris continetur: ... et una Jacobi...). Používá ho jako ostatní novozákonní knihy⁶⁶ a předpokládá jeho apoštolskou autoritu.⁶⁷

Tradiční názor, že bratr Páně je autorem Jakobova listu, který poprvé dosvědčuje Origenes a který se pevně ujal na konci 4. století, je zastáván rovněž v dnešní době mnohými autory.⁶⁸ Pro připsání autorství listu Jakobovi, bratru Páně jsou uváděny především tyto důvody: 1) Jednoduchost dopisního úvodu hovoří pro Jakuba jako jeho autora, jelikož nějaký pozdější autor by jistě nenechal nevyužitou příležitost, aby zdůraznil zvláštní autoritu bratra Páně a aby tak propůjčil svému spisu zvláštní důležitost. 2) Obsahová látka týkající se Ježíšova vyučování, na které Jakub výslovně nečiní odkaz, není převzata ze synoptických evangelií, avšak pochází z předsynoptické tradice. 3) Spis vykazuje ještě velmi jednoduchou christologii. 4) Problémy, které zaměstnávaly církevní obce po zničení jeruzalémského chrámu (nastalo v roce 70 po Kr.) a ve druhém století, nehrají v listu žádnou roli. 5) Jmenování „starších církevní obce (dosl. starší církve)“ v Jak 5,14 (οἱ πρεσβύτεροι τῆς ἐκκλησίας) poukazuje na rané období církve; 6) Spis má skrz na skrz židovský tón a na určitých místech odráží známost Palestiny nebo dokonce Galileje.⁶⁹ 7) Spis neobsahuje odůvodnění pro „odklad paruzie“.⁷⁰ 8) Zdá se, že spis byl velmi brzy známý: nepřimo jsou na něj činěny odkazy v 1 Petr,⁷¹ 1 Klem⁷² a v Hermově Pastýři.⁷³

⁶⁶ Augustin mnohokrát uvádí dohromady Gal 5,6 a Jak 2,19–26 k objasnění otázky víry a skutků (viz např. *De fide et operibus* 14,23 [PL 40,212]; *De Trinitate* 15,18 [PL 42,1083]; *De gratia et libero arbitrio* 7,18 [PL 44,892]). Používá Jak 1,17 k tvrzení neměnnosti Boha (viz *De Trinitate* 1,1 [PL 42,821]) a poukázání na skutečnost, že Bůh je zdroj spravedlnosti (viz *De spiritu et littera* 11.22 a 63 [PL 44,207.214 a 242]).

⁶⁷ Srov. dále BERGAUER, P.: *Der Jakobusbrief bei Augustinus und die damit verbundenen Probleme der Rechtfertigungslehre*. Wien 1962, s. 27–28.

⁶⁸ Takto např. ZAHN, T.: *Einleitung in das Neue Testament*, I. Leipzig 1906, s. 72–78; GRÜNZWEIG, F.: *Der Brief des Jakobus*. Wuppertal 1973, s. 17; ADAMSON, J. B.: *The Epistle of James*. Grand Rapids, MI 1976, s. 18–22 a 51; MÜBNER, F.: *Der Jakobusbrief*. Basel – Freiburg – Wien 1987, s. 1–8; HENGEL, M.: *Der Jakobusbrief als anti-paulinische Polemik*. In: Hawthorne, G. F. – Betz, O. (eds.): *Tradition and Interpretation in the New Testament*. Grand Rapids, MI – Tübingen 1987, s. 264; JOHNSON, L. T.: *The Letter of James. A New Translation with Introduction and Commentary*. New York 1995, s. 118–121; HARTIN, P. J.: *James*. Collegeville, MN 2003, s. 16–25; BROSEND II, W. F.: *James and Jude*. Cambridge 2004, s. 4–5; MAIER, G.: *Der Brief des Jakobus*. Wuppertal – Gießen 2004, s. 42; WITHERINGTON III, B.: *Letters and Homilies for Jewish Christians. A Socio-Rhetorical Commentary on Hebrews, James and Jude*. Downers Grove, IL – Nottingham 2007, s. 395–401; BLOMBERG, C. L. – KAMELL, M. J.: *James*. Grand Rapids, MI 2008, s. 27–35; MCCARTNEY, D. G.: *James*. Grand Rapids, MI 2009, s. 8–32; MOO, D. J.: *James. An Introduction and Commentary*. Nottingham – Downers Grove, IL 2009, s. 19–31; MCKNIGHT, S.: *The Letter of James*. Grand Rapids, MI 2011, s. 13–38.

⁶⁹ Poukazuje se na několik míst v listu (Jk 1,6.11; 3,11; 5,7), ze kterých by mohlo být vyrozuměno, že Palestina je zemí, kde byl tento list sepsán. Srov. HADIDIAN, D. Y.: *Palestinian Pictures in the Epistle of James*. Expository Times 63, 1951–1952, s. 227–228.

⁷⁰ Srov. JOHNSON, L. T.: *The Letter of James. A New Translation with Introduction and Commentary*. New York 1995, s. 118.

⁷¹ Názor, podle kterého Jakub znal a použil 1 Petr, zastávají např. POPKES, W.: *Der Brief des Jakobus*. Leipzig 2001, s. 39–40; ALLISON, jr. D. C.: *A critical and exegetical commentary on the Epistle of James*. New York, NY 2013, s. 69–70. Existuje též domněnka, že První list Petřův čerpá z Jak. Srov. např. SCHLATTER, A.: *Der Brief des Jakobus*. Stuttgart 1932, s. 67–73. SLEEPER, C. F.: *James*. Nashville, TN 1998, s. 27–28; WITHERINGTON III, B.: *Letters and Homilies for Jewish Christians. A Socio-Rhetorical Commentary on Hebrews, James and Jude*. Downers Grove, IL – Nottingham 2007, s. 397.

⁷² MÜBNER, F.: *Der Jakobusbrief*. Basel – Freiburg – Wien 1987, s. 35–36 předpokládá závislost 1 Klem na Jak a vyjmenovává 15 paralelních míst. Tento názor zastávají i další autoři, např. MAYOR, J. B.: *The Epistle of St. James. The Greek Text with Introduction, Notes and Comments*. London 1892, s. li–lii.

⁷³ JOHNSON, L. T.: *The Letter of James. A New Translation with Introduction and Commentary*. New York 1995, s. 75–79 se domnívá, že Hermův Pastýř literárně závisí na Jakobově listu. Takto též např. MOO, D. J.: *James. An Introduction and Commentary*. Nottingham – Downers Grove, IL 2009, s. 16.

Tyto argumenty jednoznačně nepotvrzují, že Jakub, bratr Páně, který zastával významnou roli v prvotní církvi, je autorem Jakubova listu. Naprosto jistý důkaz nemáme k dispozici, avšak pro mnohé badatele se tato argumentace jeví směřovat k upřednostnění domněnky, že Jakubův list sepsal právě Jakub, bratr Páně.⁷⁴

3. Autor listu – neznámý helénistický židokřesťan

Velká část exegetů se domnívá, že Jakubův list je pseudoepigraf, který byl napsán pod autoritou Jakuba, bratra Páně,⁷⁵ a že jeho autorem byl neznámý helénistický židokřesťan, který chtěl zabezpečit jeho dědictví a svému spisu propůjčit působnost a platnost.⁷⁶

Jako odůvodnění pseudoepigrafického charakteru listu, jenž byl sepsán pozdějším autorem pod jménem Jakuba, bratra Páně, se především uvádí následující skutečnosti: 1) Řečtina Jakubova listu je velmi kultivovaná a náleží k té nejlepší v celém Novém zákoně. Autor používá rétorické jazykové prostředky, které lze sotva přiřknout Jakobovi, bratru Páně.⁷⁷ 2) V Jakubově listu není použit ani hebrejský text Starého zákona a ani jeho aramejské verze. Činí-li autor listu odkaz na biblický text, posluhuje si Septuagintou (LXX) – překladem Starého zákona do řečtiny.⁷⁸ 3) Projednávání otázky vztahu víry a skutků v Jak 2,14–26, které se děje jako u Pavla v Řím 4 s odkazem na Abraháma, předpokládá již určité dějiny působení pavlovské argumentace. 4) Rituální předpisy, které se nacházejí v apoštolském dekretu pod vlivem Jakuba (srov. Sk 15,13–21), nehrají v listu žádnou roli, což by se nezbytně očekávalo, pokud by byl autorem Jakub, bratr Páně. Hlavní témata přísné židokřesťanské teologie jako jsou obřizka, slavení soboty, Izrael, otázky kultovní čistoty a chrámu, nemají žádnou důležitost v tomto dopise. 5) Autor listu klade důraz jen na sociální a etický význam zákona. Pojetí zákona jako „zákona svobody“

⁷⁴ Pokud jde o přehled důvodů pro autorství Jakuba, bratra Páně, viz např. JOHNSON, L. T.: *The Letter of James. A New Translation with Introduction and Commentary*. New York 1995, s. 118–121; BROER, I. – WEIDMEMANN, H.-U.: *Einleitung in das Neue Testament*. Würzburg 2010, s. 603.

⁷⁵ Naproti tomu HAUCK, F.: *Der Brief des Jakobus*. Leipzig 1926, s. 33 se domnívá, že autorem listu je nějaký neznámý Jakub, který se netěšil žádné zvláštní vážnosti, a že teprve později byl tento neznámý Jakub ztotožněn s Jakubem, bratrem Páně. Srov. též METZNER, R.: *Der Brief des Jakobus*. Leipzig 2017, s. 8–10.

⁷⁶ Takto např. ROPES, J. H.: *A Critical and Exegetical Commentary on the Epistle of St. James*. Edinburgh 1991 (= 1916), s. 47–52; WINDISCH, H. – PREISKER, H.: *Die katholischen Briefe*. Tübingen 1951, s. 3–4; SOUČEK, J. B.: *Dělná víra a živá naděje. Výklad epištoly Jakobovy a první epištoly Petrovy*. Praha 1968, s. 16; CANTINAT, J.: *Les Épîtres de Saint Jacques et de Saint Jude*. Paris 1973, s. 44–52; LAWS, S.: *A Commentary on The Epistle of James*. London 1980, s. 38–42; KÜMMEL, W. G.: *Einleitung in das Neue Testament*. Heidelberg 1983, s. 364–365; DIBELIUS, M.: *Der Brief des Jakobus*. Göttingen 1984, s. 23–35; VOUGA, F.: *L'Épître de Saint Jacques*. Genève 1984, s. 18; PAULSEN H.: *Jakobusbrief*. In: Müller, G. (ed.): *Theologische Realenzyklopädie*, 16. Berlin – New York 1987, s. 488–495, zde s. 492; PRATSCHE, W.: *Der Herrenbruder Jakobus und die Jakobustradition*. Göttingen 1987, s. 209–213; SCHNIDER, F.: *Der Jakobusbrief*. Regensburg 1987, s. 16–19; RUCKSTUHL, E.: *Jakobusbrief; 1.–3. Johannesbrief*. Würzburg 1988, s. 8–9; HOPPE, R.: *Jakobusbrief*. Stuttgart 1989, s. 12–13 (český překlad: *List Jakubův*. Kostelní Vydří 2001, s. 12–13); SCHRAGE, W.: *Der Jakobusbrief*. In Balz, H. – Schrage, W.: *Die „Katholischen“ Briefe. Die Briefe des Jakobus, Petrus, Johannes und Judas*. Göttingen 1993, s. 10–11; FRANKEMÖLLE, H.: *Der Brief des Jakobus*, I. Gütersloh 1994, s. 45–54; HAHN, F. – MÜLLER, P.: *Jakobusbrief*. *Theologische Rundschau* 63, 1998, s. 64; BURCHARD, C.: *Der Jakobusbrief*. Tübingen 2000, s. 3–5; POPKES, W.: *Der Brief des Jakobus*. Leipzig 2001, s. 69; FABRIS, R.: *Lettera di Giacomo. Introduzione, versione, commento*. Bologna 2004, s. 26; BROER, I. – WEIDMEMANN, H.-U.: *Einleitung in das Neue Testament*. Würzburg 2010, s. 601–606. Nerozhodný je MICHL, J.: *Die katholischen Briefe*. Regensburg 1968, s. 20.

⁷⁷ PAINTER, J.: *James*. In: Painter, J. – deSilva, D. A.: *James and Jude*. Grand Rapids, MI 2012, s. 40: „The Hellenistic character of the epistle of James is incompatible with what we know of James of Jerusalem.“

⁷⁸ KNOCH, O. B. – SCHOLTISSEK, K.: *Bibel: VIII. Bibelübersetzungen*. In: Kasper, W. et al. (eds.): *Lexikon für Theologie und Kirche*, 2. Freiburg – Basel – Wien 2006, sl. 382–385, zde sl. 382.

(Jak 1,25; 2,12), jež je ovlivněné helénistickým myšlením, autora listu zřetelně odlišuje od bratra Páně pocházejícího z Palestiny.⁷⁹ 6) V protikladu k antiošské neshodě (srov. Gal 2,11–14) se v Jak neobjevuje problematika napětí mezi židokřesťany a pohanokřesťany. 7) List Jakubův je jednou z mála novozákonních knih, která nejmenuje ani Izrael a ani židy. Recepce starozákonních postav (srov. Jak 2,21–25; 5,10–11.17–18) je možné nalézt všude uvnitř raného křesťanství. 8) Autor Jakubova listu se nazývá v Jak 1,1 „služebník Boží a Pána Ježíše Krista“, a v Jak 3,1 dává najevo, že je prvokřesťanským učitelem. S výrazem δοῦλος „služebník“ v Jak 1,1 se sice pojí zvláštní vážnost a postavení, zůstává však zarážející, že se autor listu nepředstavuje jako bratr Páně a nepoužívá označení στυλος „sloup“ (srov. Gal 2,9). Tím, že se v Jak 3,1–2 zařazuje do velké skupiny prvokřesťanských učitelů (srov. Sk 13,1; 1 Kor 12,28–29), zřiká se zvláštní autority, která mu náležela v prvotní církvi jako bratru Páně a jednomu ze tří „sloupů“ a která je patrná z antiošského konfliktu (srov. Gal 2,11–14). Kromě toho z Jak 3,1 vychází najevo nával zájemců o pozici učitele v církevní obci a s tímto spojenou krizí, což opět neodpovídá významnému postavení Jakuba, bratra Páně, v dějinách prvotní církve. 9) List Jakubův je teprve později dosvědčen ve svých dějinách působení a v dějinách kánonu (všeobecně uznán až ve 4. století).⁸⁰

Předložené argumenty pro pseudoepigrafický charakter Jakubova listu mají svou hodnotu, avšak rovněž s naprostou jednoznačností neposkytují nesporné potvrzení tohoto názoru. Nicméně lze konstatovat, že se tento názor jeví jako přesvědčivější.

4. Závěr

Z výše uvedeného pojednání o problematice autorství Jakubova listu je patrné, že tato otázka je mezi badateli neustále živě probírána a že se jedná o spornou otázku. Ti, kteří se domnívají, že autorem Jakubova listu je Jakub, bratr Páně, jsou schopni předložit argumentaci proti pseudoepigrafickému charakteru Jakubova listu. Bývá například upozorňováno na dvojjazyčnost nebo trojjazyčnost v Palestině v prvním stol. po Kr., a že řečtinu tohoto listu je možné spojovat s Jakubem, bratrem Páně.⁸¹ K zamezení těžkosti ohledně jazyka Jakubova listu se uvádí domněnka sekretáře/redaktora, jehož mateřským jazykem byla řečtina a jenž z Jakubova pověření sepsal tento list. V tomto případě se ve skutečnosti připouští existence dalšího autora listu. Někteří badatelé se domnívají, že text Jakubova listu vznikl ve dvou fázích. První fáze by zahrnovala sbírání materiálů, které přímo pochází od Jakuba, bratra Páně, zatímco v druhé fázi redaktor/vydavatel uveřejnil v upravené a doplněné formě tyto Jakubovy tradice.⁸² Ti, kteří považují Jakubův list za pseudoepigrafický spis, rovněž uvádí výhrady proti těm, kteří Jakubův list připisují Jakubovi, bratru Páně. Skutečnost, že některé tradice v Jakubově listu jsou podobny těm, se kterými se setkáváme u synoptiků a které se zvláště podobají znění pramenu Q, avšak od kterého se jeví být nezávislé, ještě nic nevypovídá o tom, že by list Jakubův musel vzniknout

⁷⁹ FRANKEMÖLLE, H.: *Der Brief des Jakobus*, I. Gütersloh 1994, s. 54 poukazuje na skutečnost, že autor Jakubova listu rituální výrazy transformuje sociálně-eticky.

⁸⁰ Pokud jde o přehledy důvodů pro pseudoepigrafický charakter Jakubova listu, viz např. SCHRAGE, W.: *Der Jakobusbrief*. In Balz, H. – Schrage, W.: *Die „Katholischen“ Briefe. Die Briefe des Jakobus, Petrus, Johannes und Judas*. Göttingen 1993, s. 11–12; KÜMMEL, W. G.: *Einleitung in das Neue Testament*. Heidelberg 1983, s. 364; BROER, I. – WEIDMEMANN, H.-U.: *Einleitung in das Neue Testament*. Würzburg 2010, s. 603.

⁸¹ MOO, D. J.: *James. An Introduction and Commentary*. Nottingham – Downers Grove, IL 2009, s. 26.

⁸² Srov. např. POPKES, W.: *Adressaten, Situation und Form des Jakobusbriefes*. Stuttgart 1986, s. 184–188; DAVIDS, P. H.: *The Epistle of James. A Commentary on the Greek Text*. Grand Rapids, MI 2013, s. 21–22; MARTIN, R. P.: *James*. Waco, TX 1988, s. lxx–lxxvii.

v čase, kdy ještě evangelia a pramen Q neexistovaly. Je zde jednoduše nutné pouze počítat s tím, že tradice zpracované v listu a tradice, které byly použité v evangeliích, měly rozličný vývoj. Kromě toho závislost 1 Petr a spisů apoštolských otců na Jak nepřesvědčuje.⁸³

Závěrem můžeme říci, že hodnota listu Jakuba v žádném případě nezávisí na tom (stejně tak jako evangelií), zda jeho (jejich) autor byl či nebyl očitým svědkem Ježíšova veřejného působení. Tento list, který je napomenutím k činorodému křesťanskému životu víry, nepochybně náleží mezi nejvýznamnější knihy Nového zákona. Po porovnání argumentů týkajících se otázky autorství Jakubova listu je možné upřednostnit mínění, že Jakubův list lze považovat za pseudo-epigrafický spis, jehož autorem je vzdělaný helénistický židokřesťan, který měl značně velké řecké vzdělání.

doc. Dr. Petr Mareček, Th.D.
katedra historie
Pedagogická fakulta MU
Poříčí 9
603 00 Brno
Česká republika
e-mail: 110056@mail.muni.cz

⁸³ Srov. KONRADT, M.: *Christliche Existenz nach dem Jakobusbrief. Eine Studie zu seiner soteriologischen und ethischen Konzeption*. Göttingen 1998, s. 328–332. Podle SCHNEEMELCHER, W. (ed.): *Neutestamentliche Apokryphen in deutscher Übersetzung. Band 1, Evangelien*. Tübingen 1990, s. 14: „znalost a používání Jakubova listu ... v 2. století nejsou dokazatelné“.